

NAŠA MISEL

Leto II.

OMLADINSKI KULTURNO-POLITIČNI LIST

Štev. 10 (25).

Izhaja štirinajstdnevno

V Ljubljani, 15. februarja 1937

Celoletna naročnina znaša 18 Din

Ljubljana, 15. februarja 1937.

Za nas, nacionaliste, še nikoli niso bili lepši in koristnejši časi kot danes. Čeprav v resnici še nikoli ni bilo na krmlu prave in iskrene jugoslovenske vlade, smo kljub temu imeli vlade, ki so, gotovo v dobri veri, jugoslovenstvo uradno proglaševale za svoj program; kakšna zasluga je bilo tedaj izpovedovanje jugoslovenstva? Nobena. Med nacionalisti je bilo tedaj ogromno konjunkturistov, koritarjev in kriminalnih tipov, ki so našo stvar kompromitirali. Ker se je verovalo v iskrenost vseh teh »pristašev« so bile storjene velike napake. Govorili se vedno, da so se te napake delale kot posledica nekih diktatorskih stremeljenj, fašističnih ambicij itd. V resnici pa so bile plod najdemo-kratičnejših pobud: delalo se je tako, kot je izgledalo, da želi večina. Kako se je moglo predpostavljati, da je ta večina neiskrena, da so poedinci pristaši te večine iz konjunkturističnih razlogov, ne pa iz prepričanja? Dodajte temu še omenjeno dejstvo, da homogene, iskrene in prepričane jugoslovenske vlade še nismo imeli, pa boste razumeli, da se je v imenu tega tkzv. »jugoslovenstva« grešilo idejno in taktično.

Polpolnoma naravno sledi iz gornjega, da ima sedaj drugi tabor »iskreno« in »prepričano« večino. Pri nas, kjer je demokracija farsa, politično življenje pa torišče izživljanja osebnih ambicij, danes sploh nimamo ideološke večine ter pristašev, ki bi bili navdušeni za kakšno stranko samo radi njenega programa. Široke mase se sploh ne zanimajo več za ideologijo, ampak za to, ali bo tekla nova železnica skozi njihov kraj, ali se bodo znižali davki in trošarina itd. Zato je tudi razumljivo, zakaj nas drugi tabor tako krvoločno napada: JRZ, posebno v Dravski banovini, namreč jako dobro ve, da bodo mase, ki so danes tako »navdušeni« pristaši njenega programa, jutri pristaši kateregakoli drugega programa. Zato nas hočejo uničiti, dokler še imajo v rokah oblast, da ne bi mogli več osnovati homogene nacionalne, jugoslovenske skupine.

S tem preganjanjem nam delajo največjo uslugo. Do danes so bile prilike še toliko normalne, da nam v glavnem ni bilo treba iti v izrazito opozicijo proti nobeni vladi; to se pravi: dose-daj še ni nobena jugoslovenska vlada proglasila jugoslovenskih nacionalistov za nasprotnike, ki bi jih bilo treba preganjati. Danes so se prilike končno izpremenile in gotovo je, da bomo od tega imeli več koristi kot škode.

Ker smo prej proglasili za »sovražnika št. 1«, je treba predvsem osebne hrabrosti za izpovedovanje jugoslovenske državne misli. To bo vplivalo na to, da se bodo naše vrste prečistile, da bo odpadlo vse ono, kar je nezanesljivo in nesigurno ter da bo ostalo samo ono, kar je neomajno, trdno in odločno. Ta selekcija bi se morala izvršiti že davno. Če bi se to izvršilo že prej, bi se ne moglo dogoditi, da sede na čelu poedinih nacionalnih pokretov nesposobni, neodločni ljudje, ki so premalo uverjeni v večno resnico jugoslovenstva.

Dosedaj smo trpeli radi neke sentimentalne slabosti tudi proti svojim naj-

Crkva i politika

CRKVA, KULTURA I NAŠE POKRAJINE. — KLERIKALIZAM I A. ASKERCA. — NE-OBJAVLJENO PISMO A. ASKERCA. — »SLOVENEČ«, KOMUNISTI I MI. — NA SVOJOJ ZEMLJI SVOJI GOSPODARI!

Slab je znak za stepen naše kulturne zrelosti ako moramo utrditi da se kod nas crkva ne ograničuje samo na rasudivanje u stvarima vere nego da pretstavlja i političkog činioca. A to, nesumnjivo, moramo utrditi; pri čemu je vanredno zanimljivo da se crkvi pridaje sve veći ugled u stvarima materialnog života što više idemo od »manje kulturnih« ka »kulturnijim« i »najkulturnijim« našim pokrajinama. I opet vidimo da, prvo, kultura i civilizacija nije jedno te isto i, drugo, da se kultura ne ogleda u samoj pismenosti. Naročito u Dravskoj banovini su prilike toliko malo u skladu sa 20 vekom da to prelazi mogućnosti razumevanja za svakoga koji nije tamo odrastao. Svaki malo slobodumnji čin ili izjava smesta se proglašuje za bezbožništvo ili bogohuljenje, i najžalosnije na celoj stvari je to da takva ekskomunikacija pojedinca zaista i škodi, naročito onda kada su klerikalci na vladi.

Niko pametan neće katoličkoj crkvi poricati zasluge koje ima na mnogim poljima ljudske delatnosti. Dovoljno je ako se setimo da su mnoga besmrtna dela renesanse ostvarena izdašnom i moralnom i materialnom pomoću velikih papa, oduševljenih mecena umetnosti. Sa predumišljajem navodimo baš primer renesanse; jer je duh tog vedrog, veselog i potpuno ovozemaljskog vremena toliko tuđ duhu slovenačkog klerikalizma da se nećemo iznenaditi ako vidimo da katolička umetnost u Slove-

većim nasprotnikom, ker nismo predpostavljali, da bomo tudi mi nekoč proglašeni za »protidržavne elemente«. Zato nam je novi kurz še posebno dobrodošel. Končno bo ustvarjena tista prepotrebna garda odločnih borcev, falanga neustrašenih posameznikov, o kateri se je sicer dosti govorilo, katere pa nikoli nismo imeli.

Mladi se nahajamo sredi procesa stvarjanja vodilnega sloja. Bog ve, koliko časa bi se lahko govorilo o avantgardizmu mladih, če ne bi nastopil ta zunanji pritisk. Tako pa padajo krinke in postaja nam jasno, da je bilo »mnogo gnilega v deželi Danski«. Jasneje kot kedaj vidimo, da se moramo osloniti le nase. To sedaj ni več samo ona davna revolta mladih proti starim — kakor se je to do sedaj vedno blagohotno »tolmačilo« in se zadovoljevalo z golo konstatacijo — ampak enostavno spoznanje, da z dosedanjimi »voditelji« ne moremo računati v trenutkih, kadar je potrebna hitra in radikalna odločitev. Takih trenutkov pa bo od sedaj dalje vedno več — to vedo vsi, ne samo mi — in zato bi bilo več kot lahkomišno, vezati se na kogarkoli.

Zunanji pritisk ni samo pospešil procesa tvorjenja tega mladinskega vodilnega sloja, ampak ga je tudi napotil k temu, da se obrne na onega, ki je vsled

niji, naročito uzimajući u obzir ogroman broj objekata (crkvi i manastira), nije dala skoro nikakva dela trajnije vrednosti. Duh klerikalizma je načelno protivumetnički tojest — jer je sloboda stvaranja glavni preduslov umetničkog rada — inkvizitorski, uperen protiv svake slobode i rada i mišljenja. Baš na ovom polju, polju ugušivanja slobode umetničkog stvaranja, izvršio je slovenački klerikalizam podvige koji po »duhovnoj« strani, ni najmanje ne izostaju iza spaljivanja »veštica« i drugih hrišćanskih dela »naše svete crkve«. Slučaj pesnika Antona Askerca je svakako jedan od najžalosnijih. Navešćemo ovde jedno od mnogobrojnih njegovih pisama doktoru Turneru, njegovom iskrenom prijatelju (pismo još nije nigde objavljeno — op. ur.).

»Veleccenjeni gospodine doktore.

Još živim!

Pre 400 godina bi samnom, verovatno, priredili auto da fe, no danas...

Sinoć sam se vratio kući; celim sam putem ispitivao svoj duh da li, zbilja, živim na pragu 20 veka ili da li je kakav zloban demon a la Ahriman ceo naš vek pomakao za nekoliko stoleća unatrag...

Bio sam, dakle, 4 febr. (1896 — op. ur.) u 11 pre podne kod biskupa samoga (u Mariboru — op. ur.) pošto sam prethodno kod »istražnog sudije« napisao odgovor na zadata mi pitanja. O

tega ker se je samo »vladalo«, bil prepuščen samemu sebi, to je na malega človeka in kmeta. Skupina okoli današnje ljubljansko-zagrebske »Naše misli« je že do sedaj storila za našega kmeta več, kot vsa katoliška in marksistična mladina od 1918. pa do danes. Osnovali smo Prvo studentsko radno četo ter z delom pokazali, kako mislimo pomagati naši vasi. To delo se bo sedaj šo poglobilo. Poglobilo se bo, kar je duhovnega v njem, apostolstvo našega pokreta bo dobilo poseben značaj. Do sedaj je kakšen nasprotnik lahko mislil, da delamo za slavo tega ali onega režima, danes pa je jasno, za koga delamo in zakaj: delamo za pozabljenega siromaka v podravske močvirjih ali hercegovskem krasu, delamo pa zato, ker smo uverjeni, da je to delo za narod, ne pa prirejevanje »manifestacijskih shodov«.

Zavedati se moramo, da se ne ve, koliko časa bo ta pritisk na nas še trajal. Zato je potrebno, da sami pospešimo proces selekcije, čiščenja in izbiranja. Iz današnjega položaja moramo izveči čim več koristi — in čim več naukov. O teh naukih pa danes še ne moremo govoriti. Glavno je, da nas veliki trenutek najde strnjene in odločne. Ne pozabimo lepega pregovora bratov Srbov: »Pritisnuto jače, sve to više skače«.

mojim »neverničkim« pesmama me ova-ga puta pismo u protokolu nisu pitali. Glavne tačke mojih »zabluda« su bile:

1. Ona »casa santa« o kojoj sam Vam nedavno pisao. Zabludom su nazvali to što sam sakupljenom narodu u crkvi rekao da to nije istoriski, da se to nikada nije desilo (»čuda« u Loretu je grešni Askerca nazvao neistoriskim bajkama — op. ur.).

Ja nisam ništa oporekao i crno na belo stoji u protokolu: »rekao sam ljudima da je to samo pobožna legenda (bajka), ali istoriski da nije«!

2. Čujete i čudite se — ili i ne. Kad sam ove nedelje u crkvi govorio o bapskoj veri, naveo sam tu i ovaj primer: ako ko oko vrata nosi svetinju sa slikom kakvog sveca, samo po sebi to nije ništa škodljivo. Međutim, ako bi, naprimer, momak, koji s takvom svetinjom oko vrata obešenom ide u rat, mislio da će ga takva svetinja čuvati da ga tane ne pogodi, onda bi verovao u glupu praznovericu.

Ovu moju izjavu pred narodom naziva biskup dr. Napotnik zabludom! ... c) Kao primer praznoverice sam naveo i zvonjavu prilikom opasnih časova; narod tu i tamo misli da zvona imaju »moć« da čuvaju i spreče grad etc. Jer sam u crkvi i u školi upozoravao pred ovakvom budalaštinom, kaže dr. Napotnik, da je to zabluda!...

Biskup čvrsto veruje, jer su zvona blagoslovljena, da usled toga imaju i moć protiv grada... Da li Vam se ne čini, gospodine doktore, da čitate kakav hexenproces iz 13 i 14 stoleća?...

Pismo nosi datum: 6. 2. 1896. Sam po sebi već dovoljno žalostan, moramo naglasiti da je Askerčev slučaj samo jedan od bezbroj sličnih. Netrpeljivost koju pokazuje klerikalizam u Dravskoj banovini prelazi sve granice koje bi, eventualno, zdrav razum još i mogao pripustiti. Nedavno smo doživeli slučaj koji se odnosi baš na »Našu misel«. »Slovenec« od 9 o. m. odgovara na uvođnik prošlog broja »Naše misli«. Kada je neki naš saradnik taj odgovor pročitao, rekao je: »Temu se nemški reče »stumsinn«! Uzaludno i beskorisno bi bilo polemizirati sa »Slovencem«; nego je drugi razlog koji traži da pomenemo taj karakterističan odgovor: vidi se jasno da »Slovenec« sa većim simpatijama gleda na — komuniste nego na jugoslovenske nacionaliste! Stvar je toliko monstruoza da bi je bilo teško razumeti kad već ne bismo imali ponešto prakse u razumevanju jezuitskih sofizama. Klerikalizam bi hteo da duhovno (i, po mogućstvu, i materialno) porobi sve što je živo u Dravskoj banovini. Da bi postigao taj cilj, sva su mu sretstva opravdana. Tako sada sprovodi taktiku iskorištavanja komunističke borbe protiv nacionalista. Oseća vrlo dobro da mu opasan može postati (u tom se očekivanju ne vara, neka bude uveren) samo pravi i iskreni nacionalizam, koji priznaje samo jedan autoritet: autoritet države. Pa sad, u društvu sa »hudičevim boljševikima«, i rečju i drugim stvarima napada na nas. Hteo bi prvo da se obračuna sa jačim protivnikom,

sa nama, a zatim na tenane da svrši sa drugim i slabijim, sa komunistima. Smešna i naivna rabota, šta drugo da kažemo?

Pitamo se sada: na osnovu čega je naš narod osuđen na svirepu kaznu vraćanja u srednji vek? Otkuda dolazimo do toga da baš mi dajemo ovakvoj crkvi povlastice koje nema ni u Italiji iako su i papa i sav visoki kler Italijani? Zbog nestasice prostora, takoreći, ne možemo više da pišemo o ovom pitanju. Protestujemo samo najenergičnije protiv uplitanja crkve u politiku i javan život uopšte. Mi smo suviše malen narod da bismo već sada svim mogućim internacionalama mogli otvoriti širom vrata. Pored borbe sa svim tim inter-

nacionalama (od kojih je jedna manje naklonjena našem narodu nego druga), mi imamo da likvidiramo raznorazne primitivne separatizme. Tojest ni najmanje nam nije potrebno pojačanje uticaja klerikalne ograničenosti. Hoćemo samostalnost nesamo na industrijskom polju nego i na duhovnom! I klerikalni bi listovi postupili mnogo pametnije kada bi prestali da bljuju o-ganj i sumpor na »bezbožnički uticaj stranog kapitala« jer su i sami sluge stranog duhovnog kapitala.

Još jednom: u svojoj zemlji hoćemo da budemo svoji gospodari! Skromnog smo mišljenja da je naš narod već postao punoletan i da mu nije potrebno ničije tutorisanje.

Katolicizem, komunizam in nacionalizem

KATOLISKA PROTİKOMUNISTIČNA GESLA, NJIH DALEKOSEŽNOST IN SMISEL. — ALI JE VERA RES EDINA OBRAMBA PROTİ MARKSISTIČNI OPASNOSTI? — RUSIJA IN MI. — JUGOSLOVENSKI NACIONALIZEM IN KARİKATURA ORTODOKSNEGA MARKSIZMA.

O alternativnem geslu »Rim ali Moskva«, ki ga je po naročilu od zunaj yrglo med naš narod katoliško časopisje, smo v »Naši misli« že razpravljali. To je po mnenju tistih, ki so bili vedno objekt zunanjih sil, ki so brez svoje lastne hrbtnice, edina pravilna in uspešna obrambna formula pred komunistično opasnostjo. To je alarmni poziv k radikalni ločitvi duhov, ustvaritvi bojnih taborov in napoved borbe do iztrebljenja. To pa je tudi slikanje usodnosti našega časa in zanikanje vsake druge sile, ki bi bila sposobna uspešnejše preprečiti atentat materializma na kulturo človeštva: torej tudi zanikanje nacionalizma.

Z ozirom na to stališče katolicizma moremo zasledovati vsaj v naši ožji domovini, dosledno delovanje njegovih pristaev. Da se opraviči gornje geslo je bilo treba predvsem prikazati razmere, v katerih živimo. Treba je bilo prikazati pretečo nevarnost, utrditi vero v edino odrešilnost katolicizma in zatajiti ali omalovaževati vsakega tretjega čimtelja, ki bi mogel poseči odločujoče v to borbo z drugimi sredstvi in drugimi pogledi na svet, družbo in gospodarstvo. Toda ekskluzivnemu, totalitarneemu in fanatičnemu katolicizmu to ni bilo dovolj. Oslanjajoč se na svoj pogled na prilike med nami, ki izključujejo po svoji usodnosti vsakega tretjega partnerja, vsako sredino ali »kolebanje«, je vrglo te dni med nas njegovo časopisje nove, smiselno te velike besede: »Kdor ni z nami je proti nam!« Ali: »Kdor ne podpira ali celo ruši katoliški nauk, ta posredno ali neposredno služi komunizmu«. To je sicer logični zaključek prvega gesla, ki bi bil s katoliškega sta-

lišča razumljiv, če bi njegova uporaba ne slonela na lažnem prikazovanju razmer v naši državi. Spričo njih potvarjanja pa je to cinizem in brezvestnost, je nizkotna kleveta in žigosanje vseh, ki se na drugih kot na katoliških temeljih bore proti komunizmu. Končni cilj te preračunljive taktike je stroga ločitev katoličanov od vseh ostalih ali »vse na en mah!«

V mnogem je to obnavljanje naše zgodovine. Kakor je leta 1892 zasekal vsled pretečega »paganskega nacionalizma« med nas Mahnič s svojim v Rimu nabrušenim mečem — »Rimskim katolikom« strašen prepada, tako se znova grdo greši nad nami pod uplivi z iste strani in pod pretvezo borbe proti komunizmu.

S tem mi nikakor ne trdimo, da ni med nami komunističnega strupa. Obratno, mi ga poznamo in vodimo proti njemu brezkompromisno borbo; odklanjamo pa slikanje naših razmer v najtemnejših barvah, katerih se poslužuje naš katolicizem samo iz zgoraj objasnjenih razlogov. Zavračamo tudi njegovo alternativno obrambno formulo, ker sta jugoslovenskemu nacionalizmu, ki temelji na zavesti lastne osebnosti, svoje samostojnosti, vrednosti in visoke zgodovinske vloge, obe njeni rešitvi enako oddaljeni, tuji in nesprejemljivi. Najodločnejše pa obsojamo tudi grdo in brezvestno zlorabljanje te borbe, ki more imeti vsled slepe zagrizenosti klerikalizma najtežje posledice: morda ravno tiste, ki jih skuša baje on prepričati. Ne kličite vrage! Stare mamice, pripovedujte jim češče ono pravljico o volku in pastirju.

Ali je katolicizem res edini jez proti marksistični poplavi? Pred dnevi smo poslušali odlično predavanje, ki je bilo med drugim posvečeno tudi temu vprašanju. Predavatelj ni odrekal vrednosti verskemu čustvovanju, ki je sposobno, oslonjeno če treba na $2 \times 2 = 5$, doseči v protikomunistični borbi delne uspehe, vendar je povsem točno ugotovil, da je treba revolucionarnemu marksizmu, ki je vera in moč tega sveta prvenstveno zoperstaviti silo, ki je prirodna, razumljiva in ki izvira iz naroda in življenja. Vsaka vera s svojimi onstranskimi končnimi cilji taka sila ni in ne more biti. V tej zvezi je opozoril na značilno dejstvo, da vodi hitlerizem, ki mu je najbolj uspelo odvrti resnično komunistično opasnost, istočasno ostro borbo tudi proti katolicizmu. Ali ni to vzrok, da so nemški katoliški škofi, ob svojem zadnjem obisku Vatikana, označili boj narodnega socializma proti sedaj le še namišljeni marksistični opasnosti, kot krinko, ki naj opraviči vedno večje kršenje njih pravic zlasti v pogledu vzgajanja mladine? Čudna so pota ironije! V Nemčiji naj bi bila borba proti komunizmu pretveza, ki naj služi zatiranju katolicizma, pri nas naj služi ista borba kot pretveza za zatiranje vsega, kar ne misli, ne čuti in ne dela klerikalno. Zanimivo je še eno vprašanje, ki se nam tu vsiljuje: »Zakaj označuje ves katoliški tisk marksizmu nasprotno stranko v Španiji z »nacionalno«? Morda so se prepustili tam katoličani res »samo božji previdnosti«?

Tudi strašna tragedija, ki jo še preživlja ruski narod bo končala z zmago nacionalizma. O tem nas prepričuje neizprosni razvoj, iz katerega počasi, a gotovo vstajajo konture v strahotah preizkušene nove, napredne, nacionalne Rusije. V tej naši veri leži vzrok, da se ne ogrevamo kot naši klerikalci, slepo za vsak udarec, ki ga pripravljajo proti Rusiji z namero teritorialnih osvobjev, stari nasprotniki Sloyanstva. To so vprašanja, ki jih obravnavamo pod zgodovinskimi perspektivami in ne po načelih dnevne politike.

Proti ortodoksnim marksistom, ki že zdavnaj nimajo več mesta v Rusiji, ki so le še produkt ali boljše ostanek pokvarjene in prenasršene zapadnjaške družbe ali bohemskih kavarniških omizij, zoperstavljamo silo jugoslovenskega nacionalizma, ki v svoji veličini prirodnosti in zdravju sam po sebi smeši te irealne karikature, kakor je sposoben, da odvrne od nas vse, kar nam je tuje in šodljivo.

j. č.

Pomagajte nam v borbi!
Ček. račun 17.120!

„Srpski kulturni klub“

Koliko puta smo već izrazili misao da će i najdobronamerniji od starije generacije teško moći da se bore za konačnu pobjedu jugoslovenske misli jer da čovek koji je celog života bio Srbini, Hrvat ili Slovenac neće pod starost o jednom moći da postane Jugosloven! I koliko su nas zbog toga napadali! Bili smo megalomani, mladički prepotentni, prebacivalo nam se da zaslužnimo ljudima nećemo da priznamo njihove velike zasluge, govorilo nam se da palimo sve mostove za sobom itakodale. Podvlačila se svaka naša reč koja nije bila prijatna za »stare« a prenebregavao svaki naš pokušaj koji je išao za tim da popravi današnje žalosno stanje. Strašno se vara onaj koji misli da je normalno ako omladina odobrava delovanje pojedinih »vođa« samo zato što su u istom ideološkom taboru. To je normalno kod zastarelih i anahronističkih nazora, kao što je, naprimer, klerikalizam, ali ne i kod dinamičnih, mladih pokreta kao što je naš. Kod nas je normalno ako se borimo protiv svega što predstavlja i najmanji otklon od čiste linije, pa ma iniciatori toga otklona bili i »najzaslužniji stariji protagonisti jugoslovenske misli«. Mi najsvetanije izjavljujemo da »nekadanje zasluge« za nas ne predstavljaju nikakav predmet strahopoštovanja: Generacija pred nama je stvorila Jugoslaviju? Da, ali mi nikada i nikako nećemo zaboraviti da je većina te generacije ostala na bojnim poljanama... Ta činjenica, kanda, postaje sve jasnija. Postaje sve jasnije ko je ostao da čuva baštinu. Ostali su, naprimer, članovi »Srpskog kulturnog kluba«.

Razumeli bismo da su osnivači tog žalosnog kluba marksisti: kakva prilika za lov u mutnom! Ali, da ovakav klub koji, između ostalog, ima zadatac da »oživi lokalne centre srpske kulture« — da takav klub osnivaju ljudi za koje smo dosada smatrali da ih smemo ubrojati u borce za jugoslovensku stvar, to je ono što nas je iznenadilo. Pitamo sada: ima li još koga kome bismo mogli verovati? Nema. Imamo da se oslonimo na sebe i svoju veru. Sve drugo su veličine suviše nestalne i kukavičke.

Sećamo se našeg oduševljenja kojim smo prikazivali knjigu g. dra. Nikole Stojanovića, danas takođe »kulturnog Srbina«. »Vedrina obuzima čitaoća kada među pretstavnicima starije generacije... vidi čoveka koji u ostvarenju jake i zdrave Jugoslavije nalazi svoj životni zadatak.« (»Naša misel« broj 2, god. I.). Zaista, »zdrave Jugoslavije... Tu smo, bogami, pogodili. Ala će to biti zdrava Jugoslavija kada ćemo njenu sadržinu, jugoslovensku državnu misao, svesti na prost »okvir« u kom treba da se gaje tri različite kulture! Velik li

dnevno), pažljivo negovana, čak i razmažena, radosna... (str. 12).

Roba je, sa malo izuzetaka, skoro odvratna. Skoro bi čovek rekao da proizvode tkanine, robu itd. što manje privlačnu kako bi ljudi kupovali samo od velike potrebe a ne od radosti. Hteo sam da donesem prijateljska kakve »uspomene«; sve je bilo ogavno... (str. 21).

Vic je u tome da date prednost onome što vam se nudi: ili uzmi ili ostavi. Od trenutka od kojeg je država i proizvođač, i kupac i prodavač, napredak kvaliteta zavisi od napretka cele kulture... (str. 22).

Ništa nije toliko glupo građanski, malograđanski koliko današnji (sovjetski) proizvodi. Izlozi moskovskih dućana su grozni... (str. 22).

U nekoj tvornici koju smo posetili i koja lepo radi, pretstavio mi stahanovca čiju sam sliku, u ogromnoj veličini, video prilepljenu na zidu. Rekoše mi da je uspeo za pet sati da izvrši rad od osam dana. Usudih se da zapitam ne znači li to da mu je ispočetka trebalo osam dana da svrši rad od pet sati? Ali, pitanje nije bilo shvaćeno pa mi radije nisu odgovorili... (str. 23).

U SSSR je unapred i jednom za svagda priznato za ispravno da o svemu i o bilo čemu može da postoji samo jedno mišljenje. Uostalom, ljudima je duh tako udešen da im taj konforizam pada lako, da ga i ne primećuju, tako i ne mislim da u tome ima licemerstva... (str. 26).

ANDRE ZID I SSSR

Prikaz i citati prema šestom češkom izdanju: André Gide, »Navrat ze Sovetského svazu«, Praha 1936, str. 78, cena 8.— Kč.

Ovoga puta prikazaćemo jednu knjigu tako da ćemo dati što više citata a što manje svojih primedbi. Samo nekoliko napomena kao uvod.

Pre svega, nije tačno da je Zid »promenio svoje mišljenje za 180 stepeni«, kao što se to povodom ove knjige često govori. Nama se sve nekako čini da svaka strana pronalazi u toj »ispovesti« samo ono što se njoj sviđa a da, pored toga, najveći broj zainteresovanih »strana« knjigu uopšte nije ni pročitalo nego ponavlja samo nekoliko citata koje su objavile naše novine.

Kada čitamo ovaj »Povratak iz SSSR«, moramo stalno imati u vidu da to piše tipičan francuski dekadentni literat (u filozofskom smislu),

varedno prefinjenog ukusa, odrastao i navikao na sve tekovine jedne prebogate i prezele kulture, naslednik Standalu u suptilnom i nepersonalnom seciranju ljudske duše, apstraktan duh par ekselans (iako je napisao i nekoliko nezaboravnih stranaca u svojoj knjizi o Kongu) i, pored svega, da slika bude potpuna, seksualno anormalan. Moramo zamisliti što za takvu osetljivu dušu znači skok iz sjajnog i bleštavog Pariza, iz Pariza duhovitih razgovora i teorija, u sred jadne i prljave komunističke stvarnosti. Zid jeste marksista: ali, marksista teorije (nije nam poznato da je svu zaradu od svojih knjiga razdao sirotinji). Kao takav teoretski marksista, on je razočaran što stvarnost ne odgovara njegovoj teoriji, u tome je cela stvar. Nije on sada prestao biti marksista, bože sačuvaj. Dosta je ako podvučemo da on i sada, posle ovog »razočaranja«, ne okrivljuje sistem nego okrivljuje ljude koji taj sistem pokušavaju da sprovedu. On, dakle, još uvek veruje u ispravnost marksističke doktrine — i u tome je baš sva njegova beda. Njegov će slučaj ostati kao klasičan primer duhovnog uskopljavanja do kojeg dovodi marksizam. Ako čovek, posle svega onoga što je on video, još uvek veruje da je marksistički program u praksi izvodljiv, onda — e, onda ga treba sažaljevati.

Čujmo Zida samog. Napominjemo da citiramo bez obzira na bilo koju »stranu«, želimo jedino da dobijete pravu sliku knjige o kojoj se toliko govori.

Ako sam se na početku prevario, najbolje je da svoju grešku što pre priznam, jer, tu sam odgovoran za one koje ta greška zavodi. U ovom slučaju, samoljublje ne sme da nas sprečava; uostalom, u mene ga je vrlo malo. Ima stvari koje su u mojim očima važnije nego je sam, važnije nego Sovjetska Rusija: to je čovečanstvo, njegova sudbina, njegova kultura.

Ima tamo stvari dobrih i rđavih; trebalo bi da kažem: stvari odličnih i najgorih. Odlične stvari su često bile postignute po cenu neizmernog napora. Napor nije uvek i svuda postigao ono što je hteo da postigne... (str. 8).

Ograničiti se na hvalu bio bi slab dokaz ljubavi, i ja mislim da ću Sovjetskom savezu i stvari koju nam predstavlja učiniti veću uslugu ako progovorim bez okolišenja i bez obzira. Baš zbog mog divljenja pred SSSR i pred ljudima koje je već učinio nastaje moja kritika; zbog onoga što od njega očekujemo; a naročito zbog onoga čemu nam je dozvolio da se nadamo... (str. 9).

Jasno mi je da će neprijateljske strane pokušati da izvuču koristi iz moje knjige. To bi me odvratilo od njenog objavljivanja, pa i od samog pisanja, da nisam čvrstog, neoborivog ubeđenja kako da će SSSR, najzad, pobediti teške greške na koje ovde ukazujem, tako i, što je važnije, da specialne greške jedne zemlje ne mogu da kompromituju istinu međunarodne, opšte stvari... (str. 10).

Deca su u svim pionirskim logorima koje sam video srećna, dobro hranjena (pet obroka

ZA BOLJŠI KEMIČNI INŠTITUT

Pod tem naslovom je izdal Akademski klub kemikov na univerzi kralja Aleksandra v Ljubljani brošuro na 16 straneh, iz katere priobčujemo najvažnejše odstavke. »Naša misel« je o kemičnem inštitutu že pisala in verjetno je, da bo še pisala. Stanje, v katerem se nahaja, vpije namreč do neba. Stvar je v tem: če se že nekaj da, je treba dati vse. Če vlada mišljenje, da mora naša država imeti tri univerze, potem je treba, da se osigurajo tudi sredstva, da bodo mogle vse tri univerze vršiti svojo dolžnost. Ni namreč važno, da se moremo pohvaliti s tremi univerzami, važno je, da bodo sposobne ustvariti kader potrebnih strokovnjakov. Dokler tega ne dosežemo, bo iluzorna Zenica in vsa ostala dela na tem polju.

Brošura pravi:

Druga plat vzgojne naloge kemičnih inštitutov je izučitev diplomiranih kemikov... Ta problem je silno važen iz različnih razlogov. Vsaka država, ki se hoče industrijsko razviti, potrebuje pač primeren kader kemikov, ki so kolikor mogoče znanstveno izšolani... V naši državi je mnogo tujega kapitala, ki iz raznih razlogov deloma rad nastavlja svoje ljudi, kar prav gotovo ni v nikakem skladu z državnimi interesi. A tak podjetja ne morejo mimo dejstva, da vzgajajo naši inštituti inženirje, ki so inozemskim kos ali celo superiorni...

(Naš inštitut) je vzgojil 11 srednješolskih profesorjev in 120 kemičnih inženirjev, ki so vsi zaposleni v industriji. Poskrbel je za svoj naraščaj asistentov, docentov in profesorjev... (Prof. M. Rebek, Pomen kemičnega inštituta v Ljubljani).

smo mi narod! Nama nije dosta jedna kultura, nama su za utoljavanje našeg kulturnog apetita potrebne najmanje tri kulture. Uostalom, mi smo uverenja da će se uskoro pronaći i četvrta, pet... kultura.

»Zdrav i inteligentan nacionalizam« treba da bude nosilac Nove Jugoslavije, kliktao je g. Stojanović pre godinu dana. »Srpski kulturni klub« je, zaista, rađen tačno po tom receptu... »Zdrav i inteligentan nacionalizam«, hm. Zdrava i inteligentna pojava je taj žalosni »Kulturni klub«. Ko ne veruje, plaća dinar za propagandu kulture.

Sva je ta kultura upravljena u istom smislu; ništa u nje nije bez tendencije; gomila mehanički i skoro potpuno joj nedostaje — usprkos marksizma — kritički duh. Znam: mnogo se važnosti tamo pridaje onome što se naziva »autokritika«... Ali, brzo sam došao do uverenja da se, sem denunciranja i sitnih žalbi (juha je u zajedničkoj kuhinji bila rdavo skuhanu ili čitaonica je bila slabo pometena), ta kritika sastoji u tome da se pita da li je to ili ono obuhvaćeno »generalnom linijom« ili nije. O liniji samoj se ne diskutuje... (str. 27).

Sovjetski građanin je neobično malo obavješten o inostranstvu. Staviše, uverili su ga da je u inostranstvu sve i u svim granama mnogo gore nego u SSSR. Ta iluzija se veštački podržava; radi se naime, o tome da bi svak sam sebi, pa ma bio i nezadovoljan, čestitao na režimu koji ga čuva od još gorih stvari... (str. 27).

Smeju se skeptički kada velim da i Pariz ima svoj metro. Da li imamo bar tramvaje? Autobuse?... Neki izučeni radnik pita da li i u Francuskoj ima škola?... Da su svi radnici u nas silno nesrećni, to je jasno jer još nismo »sproveli revolucije«. Za njih je, izuzev SSSR, svuda noć. Izuzev nekoliko bestidnih kapitalista, ceo ostali svet se grči u mraku... (str. 28-9).

Pripuštam da su nejednake nadnice nužne. Ali, postoje sretstva kako da se odstrane razlike životnih uslova; dakle, bojim se da se

Vsak najmanjši kot je izrabljen in vendar vedno in povsod primanjkuje prostora. Dostikrat morajo študentje čakati, da dobe delovni prostor in pri tem gube semestre. V fiziko-kemičnem laboratoriju se gnete 15 praktikantov na prostoru 8 m², mize so natrpane z aparati... Svoje predavalnice kemiki nimamo. Da so predavanja sploh možna, nam daje ravnateljstvo realke na razpolago svojo predavalnico v urah ko nima pouka t. j. do 8. ure, od 12. do 14. in od 17. ure naprej. Aparature morajo za vsako predavanje prenašati iz kleti ter jih po predavanju hitro pospraviti... (Razvoj inštituta).

Današnje stanje knjižnice je brezupno. Popolne so samo tri revije, ki jih inštitut danes še more plačevati... (te so) referatno gradivo, brez katerega bi bila vsaka orientacija v kemični literaturi iluzorna... Da je delo sploh možno, morajo gg. profesorji kupovati manjkajoče zvezke iz lastnih sredstev... (Inštitutska knjižnica).

Dokaz bujnosti znanstvenega dela so mnogoštevilne publikacije (137 po številu), vse v znanstvenih revijah velikih kulturnih narodov... (Znanstveno uredništvo kemičnega inštituta).

Jasno je, da inštitut, ki mora imeti letno najmanj 300.000.— din izdatkov:

120.000 din za inventar in kemikalije
52.000 din za vodo, plin in elektriko
80.000 din za knjižnico
50.000 din za nujna popravila in vzdrževanje kletnih prostorov, ne zmore tega s 89.200 din rednega kredita (leto 1936)...

Višjih ali izrednih kreditov nismo mogli dobiti. Da se krije deficit so iskali nadomestila s taksami, ki jih plačujejo študentje in s tem povišajo razpoložljiv kredit za 105.000 din, to je letno 118 % državnega kredita. Za kritje ostalega deficita so se našli privatni dobrotniki.

Če ponovimo: ko bi država k 96.000 din, ki jih letno plačuje za najemnino prostorov, dodala še 116.000 din letno, bi v 15 letih izplačala posojilo 2.250.000 din za zidavo novega kemičnega inštituta, ki bi z 300.000 din rednega kredita na leto imel možnosti nemotenega znanstvenega delovanja... (Dotacije).

REČ, DVE O SAVEZU

»Naša misel« je, možda ponešto i zaslugom dolepotpisanog, od samog početka poklanjala punu pažnju radu Saveza jugoslovenskih nacionalnih akademskih organizacija jer smo mi ovde u Ljubljani smatrali da je takav savez naša potreba svih naših studenata. Podržavali smo ga svim svojim razpoloživim sredstvima, dali mu, preko »Naše misli«, publicitet kakav inače nikada ne bi postigao, svojski ga i neobično branili pred napadima i zvanjima i nezvanjima. Ali, sada nam je svega dosta.

ove razlike, mesto da bi se smanjivale, zaoštravaju. Bojim se da će se uskoro opet stvoriti nova vrsta radničke buržoazije, zadovoljne (pa, dakle, konzervativne, dovraga!) koja će se moći uporediti sa našim malograđanstvom... Čovek vidi kako se ponovo stvaraju društveni slojevi, ako ne već i razredi, izvesna vrsta aristokratije... aristokratija konformista, ljudi koji povlađuju, ljudi uzornog mišljenja, aristokratija koja će se u idućoj generaciji pretvoriti u aristokratiju novca... (str. 32-4).

Duh koji se danas smatra kao »kontrarevolucionarni« je onaj isti revolucionarni duh, onaj kvasac koji je na početku razbio polutrule dužice starog carskog sveta... Što se danas hoće i traži, to je odobravanje svega što se dešava u SSSR; pokušavaju da postignu to da to odobravanje ne bude rezignovano nego iskreno, čak i oduševljeno. Najviše iznenađuje činjenica da to postižu. S druge strane, najmanji protest, najmanja kritika je kažnjavana najtežim kaznama i, uostalom, odmah ugušavana. I sumnjam da je danas u bilo kojoj zemlji, pa i u Hitlerovoj Nemačkoj, duh manje slobodan, više pognut, strašljiviji (terorizovaniji), više zarobljen... (str. 35).

Na banketu se drži zdravica za pobjedu Crvenog fronta u Španiji. Plešće se ognjevito iako, kako nam se čini, sa izvesnom nesigurnošću; i, kao odgovor, odmah zdravica na Staljinu. Ustajem sam i dižem čašu na političke sužnje Nemačke, Jugoslavije, Mađarske... Plešću s oduševljenjem, sada iskrenim... To

»Naša misel« je dosada već nepobitno dokazala da se ni najmanje ne ustručava da izobliči javno i otvoreno sve ono što smatra za nezdravo i štetno, pa ma se to nalazilo i u našim redovima. Apsolutno nam je sporedno hoće li »protivnička javnost« izvući odatle kakvu korist ili neće. »Naša misel« nije pokrenuta da prosipa šuplje fraze nego da nepokoleblivo i fanatično zastupa istinu. A istina u Sjnau izgleda ovako.

Pre više od godinu dana, 13. maja 1935, u Ljubljani, izabran je sledeći Izvršni odbor: gg. Marinković Niko, Rajčević Vojislav, Šutej Stanko, Rapotec Stanislav i Protić Pavle. Ja sam sam u »Našoj misli« nekoliko puta iznio razloge sa kojih nije bilo moguće da se postignu oni uspesi koje smo svi mi očekivali. Danas, međutim, iznosim i to da su i oni postignuti minimalni uspesi plodovi rada ne celog ovog odbora nego rada g. Rapoteca (u prvom redu) i g. Marinkovića. Potpredsednik, g. Rajčević, i tajnik g. Šutej, su, skoro odmah na početku poslovnog doba, poželeli pun uspeh svima koji bi eventualno hteli da preuzmu njihove dužnosti i povukli se — jedan da polaže ispite a drugi da putuje u Karlovac. I jedno i drugo su vrlo hvalevredni poslovi i niko protiv njih nema ništa. Tim više imamo da primetimo na sadanje delovanje pomenutih »funkcionera«. Kao što je »Naša misel« već davno javila, ove godine treba sedišta Saveza da pređe u Ljubljano jer je to mesto, po mišljenju svih nezainteresovanih jugoslovenskih studenata, jedino sposobno da svojim radnicima digne Sjnau na visinu na kojoj bi morao da bude. Treba naglasiti da se to mišljenje pojavilo već na prvoj glavnoj skupštini, 1935, ali da je tada Ljubljana, iz skromnosti, odbila da primi tu počast. Pa i sada je pristala da preuzme sedišta

Tega mučenika pa ni v pratiki!

Gotovo ne, saj to je vendar ljubljanski kemik!

V ostalem pa smatramo, da je korupcijo treba uničiti

Saveza tek onda kada smo uvideli da je to, zbilja, u sadanjim prilikama, jedino rešenje ako hoćemo od Sjnau da stvorimo ono što smo zamišljali kada smo ga stvarali. Ali, pojavio se, odjedanput, gospodin Čalić Edo, propali kandidat za predsednika sa skupštine 1935 (tada je Marinković dobio 37, Hnilička Alojz 26 i rečeni Čalić 17 glasova). Njegove ambicije su još uvek vrele, još uvek bi on da bude predsednik — a, gle! sad najednom da sedišta ide u Ljubljano! Pa, šta su ti Ljubljancani uradili za Savez? Doduše, oni su njegovi iniciatori, organizatori i osnivači, da kod njih nije bilo nekoliko izdržljivih radnika, ne bi bilo ni Saveza, ni Izvršnog odbora, in predsedništva — pa, dakle, ni ambicije g. Čalića. Ali, ovo »dakle« je mišljenje potpisano ali ne i g. Čalića. G. Čalić izjavljuje da sedišta ne može da ide u Ljubljano nego da ima da ostane u Zagrebu. Evo i gospode Rajčevića i Šuteja — skoro dve godine smo se mi ostali mučili i borili da održimo plod tolikih napora dok su oni putovali u Karlovac ili bogzna šta radili — e, ali sada to nije važno, važno je za g. Rajčevića da pokaže šta je naučio za ove dve godine pa nam oštroumno izvlači sve paragrafe koji se mogu tumačiti kao protivni prenosu sedišta u Ljubljano. Kad bi smo imali dosta vremena, mi bismo pričekali dok bi se g. Rajčević, iz vica, setio da izvlači sve paragrafe koji su z a prenos sedišta u Ljubljano. Nažalost, mi nemamo vremena, a najmanje za viceve, pa ma bili i toliko duhoviti koliko g. Rajčević. Nama se radi o tome da jedan od najvećih pokušaja nacionalne omladine ne propadne samo usled bolesnih ili smešnih ambicija pojedinaca.

G. Čaliću nije bilo dosta da za svoju »tezu« pridobije ovakva dva eminentna Savezova radnika nego je potegao i u Beograd i tamo takođe navrhovao pristalice. (Primerba: u Beogradu, nažalost, nije bilo članova Sjnau — što će oni koji poznaju prilike lako razumeti). Bili smo iznenađeni kada smo doznali da ima beogradskih društava kojima je strašno mnogo stalo do toga da sedišta Saveza bude u Zagrebu a ne u Ljubljani: šta Beograd može da ima više koristi od jednog ili drugog slučaja? Ali, izgleda da se misterija razjašnjava. Kako smo obavestili, postoji »džentlmenški sporazum« da se, na kraju krajeva, sedišta prepusti — Beogradu! Aha, to već razumemo! G. Čalić je ovih dana, u društvu sa gg. Rajčevićem i Šutejem, »sazvao« »konferenciju« u Zagrebu kojoj su prisustvovali i novi drugari iz Beograda. Sa te je »konferencije« »izdan kominike« »za javnost« kojim se ova zaprepašćava na sledeći način: glavna skupština se neće održati ni u Zagrebu, ni u Ljubljani, ni u Beogradu, čak ni u Subotici ili Skoplju — ne, nego u — Sarajevu! Grandiozna skupština, to moram da kažem. Te koncerti, te izložbe, te statistički pregledi rada (gg. Rajčevića i Šuteja?), te usmene novine, te — ali, to su režiserske tajne.

odvraća ili je zvanično odvrćena: od umetnika, pisca se traži da bude konforman; sve ostalo će mu biti pridruženo... (str. 44).

Pomoć koju SSSR upravo sada pruža Španiji pokazuje nam za koliko je srećnih dela još uvek sposoban. SSSR nas stalno još uči i ispunjava nas divljenjem... (str. 48).

Budućnost je u vama. I to, nesamo budućnost SSSR jer od budućnosti SSSR zavise budućnosti ostalog sveta. Vi ćete graditi budućnost... (str. 54; citat iz Židovog govora moskovskim studentima dne 27. juna 1936, dakle odmah na početku njegovog putovanja — onda kada još nije bio »razočaran«).

Arheološki muzej u Hersonesu u okolici Sevastopolja takođe je smešten u krčki... Nad Hristovom slikom piše: »Legendarna ličnost koja nikada nije postojala«... (str. 57).

Nisam mislio da ću još videti besprizorne. U Sevastopolju ih ima strašno mnogo. A vele mi da ih je u Odesi još više... ta deca su utekla iz rodnog sela često iz čežnje za pustolovinama, češće, međutim, jer su mislila da nigde ne može da postoji takvo siromaštvo i glad kao kod njih... (str. 63).

Kao što smo na početku pomenuli, Andre Žid još uvek misli da će odavde doći »spas«. A on je, nesumnjivo, jedan od velikih duhova današnje zapadne Evrope. Možete li sada zamisliti kakva je tek ponoćna tama u mozgovima naših komunista?

Sad, bez obzira na činjenicu koja je jasna detetu od pet godina da se ne može u Sarajevu organizovati ova »skupština sa garnirungom« (jer nema ko da je tamo organizuje), najlepše je na celoj stvari da o ovakvim važnim pitanjima rešavaju »konferencije« koje saziva g. Sutej (onaj što putuje u Karlovac), koje uopšte nemaju zvaničan karakter i kojima ne prisustvuju članovi iz Ljubljane nego »drugari iz Beograda« koji nisu članovi nego su — hm, nego su džentlmeni!

Dolepotpisani je jedan od osnivača Saveza i moli da mu se veruje kada izjavljuje da će radije poraditi na tome da se Sinao razide nego da gleda kako neodgovorni elementi ruše ono što su drugi stvorili uz ogromne žrtve u vremenu i energiji.

Ljubljana

Rikard Marušić

pretsednik Nadzornog odbora Sinao

Nepotizem v politiki

V tem času fizično dozorevajo na jugoslovenskem političnem obzorju sinovi mnogih velikih očetov. Kakor luči vzhajajo v solnecu zvenelih imen. Nič jim ni potrebna lastna tradicija in nikaka habilitacija — predestinirani so. Tudi če pade jabolko daleč od drevesa, nič ne moti. To je lahko samo majhna senzacija, ki ne more imeti kvarnih posledic za politično rentijerstvo. To je dedovanje ali nepotizem v javnem življenju, slab in škodljiv če nesposoben sin leze po očetovi lestvi v istem taboru, nepošten povrh, če se vzpenja po njej v nasprotnem.

Kaj hočemo s tem reči. S tem zahtevamo, da je vsakdo brez izjeme, najsi hodi očetovo ali svojo samostojno pot, dolžan v javnem življenju dvigniti se do vloge in upliva le z organskim razvojem in odgovarjajoče svojim sposobnostim.

Če je treba imeti iz pietetne dolžnosti do zaslužnih roditeljev tudi obveznosti do njih potomstva — razen če ono samo zavezanec od njih ne odveže —, potem si je treba biti na jasnem, da te obveznosti ne smejo biti na škodo širšim od zasebnih interesov. Ker se nikaka duhovna svojina velikih mož, ki pripadajo s svojim bistvom splošnosti, ne more dedovati, morejo biti i dolžnosti do potomstva i njihove pravice samo materialnega in privatnega značaja.

Veliko težji in kvarnejši postanejo lahko uplivi v zvezi s podedovanimi stvarnimi pravicami na ustanovah, ki so jih očetje snovali z namenom, da služijo določenim kulturnim in političnim ciljem. Zgolj formelni privatni lastniški značaj takih institucij nosi v sebi opasnosti, da že samo sprememba političnega naziranja ali neuslišana ambicija poedincev oropa njih cele nazorske skupine, ki predstavljajo pravega — kar je mnogo važnejše kot stvarnega — moralnega lastnika.

Kaj hočemo zopet s tem reči? S tem zahtevamo, da je treba prenesti vse važnejše ustanove jugoslovenskega nacionalizma na najširše temelje, da ne bodo nikdar motene ali celo ogrožene v svoji visoki misiji, kateri se morajo podrediti prav vsi drugi interesi.

PARADOKSI SODOBNOSTI

... Vlada v Valenciji, ki ima za poveljnika sovjetskega »generala« Kleberja (po poreklu Madjara) dolgi španske nacionaliste, da so zavzeli Malago s pomočjo tujcev...

... Sovjeti, ki morijo z lakoto kmete na itek najplodnejših 200 milijonih hektarjih zemlje, hočejo napraviti plodnih 300 milijonov hektarjev puščav...

... Komunisti, ki stremijo za »diktaturo proletariata«, so postali poborniki demokracije...

... Naši »sodrug« »obožujejo« Stalina in zaničujejo Trockega, čeprav bi moralo biti narobe, kajti, če se verjame oficijelnim izjavam, je Stalin poživljal na svetovno revolucijo, Trockij jo pa zagovarja...

... Najzanimivejše pa je da takozvano javno mnenje gre mimo vseh podobnih »virov« ne da bi se spotaknilo...

1551 in 1841 — in „1551“

Tu pa še 1936! Pred Božičem tega leta namreč je oni, ki je v Ljubljani število, nič manj in nič več, in se zato imenuje »1551«, napisal besede: »...Razen Simona Rutarja, Henrika Tume in Josipa Puntarja ni bilo nikogar, ki bi nam začel odkrivati (Beneško Slovenijo — op. pisca), ki se je odtrgala od nas in se nam izgubila za mejo.«

Ko bi numerirani »1551« vedel ne samo kaj pomeni 1551, nego tudi kaj pomeni 1841, bi ne bil zapisal teh besed. Kaj torej pomeni leto 1841? To je bilo leto, ko so ljubljanski bogoslovci, »rojeni Kranjci«, »za ilirščino dihali in živeli« ter Vraza »lepo ilirskim jezikom« pozdravili, da je on mislil, da so kakšni Dalmatinci; dalje je to bilo leto, ko je neki naš človek, poln svetega navdušenja za domačo stvar, odkrival — Beneško Slovenijo (in sicer njen najbolj skriti del, dolino Režije), a ta človek je bil isti Stanko Vraz, Ilirec, to se pravi Jugosloven po jeziku, mišljenju in činu; isti Stanko Vraz, ki ga, kakor čujem in kakor večkrat čitam, modrost in poštenje današnjih dni zopet žigosa kot »izdajico«.

Da čujemo kako je ta »ilirski« Vraz — poslušajte ilirski in ne samoslovenski Vraz leta 1841 odkrival Režijo!

Spomladi tega leta se je napotil iz Zagreba v »gornjo Ilirijo«. Preko Metlike je prišel v Ljubljano, bil v Ribnici, bil v Kranju, bil v Celovcu, v Ziljski dolini — povsod se zanimajoč za vse, kar je narodno, najsi bo to jezik ali pesem ali ples...

Vraz je že prvotno nameraval iti tudi v Režijo; v Ziljski dolini je sicer radi raznih potnih neprilik to namero opustil, ali v Zabnici se je sestal z neko trgovsko rodbino iz Režije in ko mu je stara žena, mati rodbine, na njegovo prošnjo zapela rezijansko pesem, si ni mogel kaj da ipak ne bi šel tja čez, da ne bi udaril »preko tih visokih golih gora i planina, za kojima leži zabitna i siromašna Režija, makar da se ob dan hranio biljem i korenjem, a ob noć kamen pod glavu metao...« Sklenil je »odputit se preko drvlja i kamenja u Režiju, do koje od onuda još dobrih deset ura hoda imadjaše. Uzdajući srcem prema Pontebi. Znajući samo ponešto talijanski protukoh se ipak sve pitajući rurlane, kamo vodi put u Režiju...« Šel je preko Trbiža in Lokeve.

Prišel je v Režijo pač 9. junija. »Prvi dan bijaše za me dan zdvojenja, jerbo ja mačone ništa ne razumih ni od pšmni ni od njihovih međusobnih razgovorah... Drugi dan bijaše već dan nađe, jerbo ja začeh malo razabirati reči i forme. A treći dan bijaše već dan radošti i odahnuća, jer sam već dobavio ključ koji vodi u tajne hodnike ovog čudnog slavjanskog narčja.« Sklenil je, da ostane tam par dni, da bi si vsaj za sebe sestavil nekakšno gramatiko tega jezika.

V Režiji se je seznanil s tamošnjim župnikom Odorikom Buttolom, rojenim Rezijancem; ta »Slavjanin telom i dušom, starac časti dostojan« je vedno govoril: »Mi smo svi braća« (naučil je narod v narodnem jeziku moliti), a pri slovesu je malone zaplakal, objemajoč in poljubljač Vraza. Buttolo je Vrazu prevedel evangelij: »Duo discipuli ilant ad castellum«, izročil mu prevod ter obljubil, da prevede tudi »ostale evangelije« in mu prevod pošlje v Zagreb. Taki se bilo Vrazu pri slovesu od tega »častidostojnega starca in izobraženega domoročca«.

O Rezijancih samih pravi Vraz, da so to »dobri blagorodni ljudi, koji mene smatraju kao kakvo čudo, rbo ne mogu razumeti, kako može čovčk samo s tom naměrom k njima doći, da se njihov preziran jezik, njihove pšme i običaje uči.« V dokaz, kako Rezijaneč svojo bedno deželico ljubi, navaja Vraz pesmico, ki jo Rezijanci pojejo: »Lepa dežela Rezia! Teško je bilo Vrazu pri odhodu iz Režije tudi zato, ker se je moral posloviti od »predohrega naroda, kojega najbolje blago je dobro srce.« In kakšno je bilo to slovo? Ni bilo slovo Rezijanca, »koji mi nije kazao svoj: »S Bogom pošao!« te me pozivao da opet dođem.«

Vračal se je Vraz preko Pontebe, skozi Kanalsko dolino, preko Rateč in Kranjske gore ter je preko Jesenice prišel na Bled. Ko »pišuje svojo pot čez Pontebe, ki je bila takrat na meji med Koroško in (takrat še avstrijsko) Gornjo Italijo, pravi: »U koroškoj je Pontebi opet sve němačko; nu u bližnjem prvom »Sepala ves« opet sve slavjansko, i u toj ti vesi ljudi veoma razgovetno govore skoro kao u Varaždinu... Babe su bile baš pred kućami na ulici, te mene smotivši i primivši iz mojih usti slovenski pozdrav obkolile, pitajući: od

kuda sam, od kuda hodim i kamo idem? Ja im počeh razlagati sve po redu. Iz četvorice nakupi se hrpa od dvadeset i više žena, koje u jedan glas, kad sam ima kazao da stojim blizu turske granice, izklikuše: »Božja mati!«... A kako šele je bilo potem v Lokvah! Tamkajšnja krčmarica mu je pravila kako se je on »Lokvanom unjedrio, koji dosta nahvaliti nemogu tudjeg gospodina, koji je s njima tako prijateljski govorio, a to u njihovom jeziku: gdje naprotiv tomu njihova gšpoda oholo nosi glavu i prezire jezik slovenski.«

In kako je potoval Vraz iz Režije nazaj? Iz Bleda je pisal: »Prevalio (sam) za dva dana osam pošta« (to pomeni osem poštinih stanov) »a to sve, osim posljednje, pšice. Ja sam tako brzo išao da sam se razvrućio, u tom stanju stigne me kiša koja me juče triput zdravo propaše. Danas me boli noga i grlo — i to sve s toga da ja mēre ne poznajem... Sutra se moram opet vratiti u Korošku, budući u poneděljak pojdemo s prečastnim domorodcem Jarnikom nekakav kamen pregledavat, na kojem, kaže, imade star glagolski nadpis...«

Ne dvomim, da je Vraz, ko se je vračal s potovanja (čez Bled, Koroško, Maribor in Podčetrtek) tudi o Režiji pripovedoval svojim prijateljem; vem pa, da je o njej poslal več dopisov na Hrvatsko (del njegovih dopisov je izšel v »Danici Ilirski« leta 1841).

»Na Tobili u Rezijskom« je Vraz dne 12. junija 1841 svoji posestrimi Dragolji pri Mariji Bistrici v Hrvatskem Zagorju pisal tole: »Draga posestrimo! Ako imadeš pri ruci krajobraz (mapu) Italije ili Avstrije, to Ti pošlji Mletačko, u Mletačkom Vidam (Udine). Od tuda Ti gledi sve proti severu, te ćeš tamo naći nēštašce Resciutu (po naški: Bělca). Od Bělca se ide preko jednog brda prama iztoku u dolinu ili (bolje rekuć) kotao, koji se zove Rezijsko (po italijanski: Val di Resia), gdje imade do 3000 samih Slavjanah, koji ipak ne spadaju k gornjoilirskoj grani, nego polag moga mněnja k najdolnjoj grani bugarsko-macedonskoj. Mněnje pismoučenih Rezijana i njihovih susēda Talijana jest da su Rezijanci granā ruska, za koje mněnje ipak nikakva dovida nema, izvan slučajnoga kakotakvoga sudarenja imena Rezijan i Rusijan...«

Glejte, Režija je odkrita! Odkril jo je Jugosloven Stanko Vraz! Mi vsi, ki ljubimo vsak del naše zemlje, mi se bomo hvaležno spominjali Vraza ter v mislih in delih uvaževali čenjenico, da nam je Režijo odkrivalo jugoslovensko navdušenje... Samoslovenci pa so leta 1841 živeli v sladki simbiozi z Nemci.

In danes?

Zagreb

Prof. dr. Fran. Ilešić

Pripomba uredništva. V Režiji se govori mehki č, Rezijanec je ikavec kakor Hrvati v Primorju in pozna imperfekt... To vse bi današnjih 1550 Slovencev in še enega utegnilo prestrašiti, da se izza teh č, teh i in teh imperfektov krije nevarna jugoslovenščina, in ne vemo, če ne bodo potem sami naknadno konfiscirali svojega članka o Beneški Sloveniji v »1551«.

V novo borbo!

Priče smo raznim pojavom, ki dan za dnem žalijo naš narodni ponos, stvar, ki nas žalostijo in srdijo obenem. Stvari, ki bi se morale že v kali zatreti, dokler se ne razbohoti ta plevel med našim, vse sprejemajočim narodom.

Pred očmi nam lebdi izrek blagopokojnega kralja Aleksandra I.: Čuvati državno in narodno edinstvo je najvišji zakon za mene in vsakogar.

Če bi se »... držali tega gesla, ne bi bili v takem notranje-političnem kaosu, v kakršnem smo.

In kakor ironija se sliši... da se pri nas vodi politika v Aleksandrovem duhu! Da je temu res tako, dokazuje poplava listov, ki poganjajo kot gobe po dežju in pa glasila raznih »narodnih ljudskih« pokretov, v katerih se blati na najpodležji način vse kar je jugoslovenskega. Da je na ta način vsestransko poskrbljeno za pravilno vzgojo našega naroda, je samo ob sebi razumljivo.

Vse velike ideje je že par stoletij sem sprovajala v maso omladina. Mladina,

ki se ni bala največjih žrtev in trpljenja za zmago svojih idealov. Tako je vedno bilo, tako bo. Res je, da so bile vse borbe v pravem smislu, hočem reči vedno dve fronti sta si stali nasproti, hrbet je bil vedno krit. Pri nas je položaj precej lepši. V čelo se moramo boriti z idejnimi nasprotniki, z rdečo in črno internacionalo. V hrbtu pa imamo naše dobre »politikante«, ki nam rade volje mečejo polena pod noge, včasih tudi v glavo.

Je vrag, če mladina ne verjame nobenemu več,

kaj vse bo storil v bodoče za narod in kako se bo potrudil, da bo pustil mladini i do besede i do veljave. Mi sodimo po tem, kar je bilo. O tem kaj bo, bomo govorili sami. Fraz, hvalisanja ne česa imaginarnega in večnih obljub smo sili že do grla.

Eno samo željo imamo, da nas pustijo v miru i z desne i z leve,

ker se nočemu priključiti nobenemu, pa da nas ne ovirajo na naših potih.

Ne bojimo se priznati, da so naše želje ekstremne, bilo v socialnem ali pa tudi v pogledu državne ureditve.

Tega svojega prepričanja tudi nimamo namena skrivati. Iz razumljivih razlogov pa ne moremo pojasnjevati našega stališča v listu. Svojega sedanjega položaja se pravzaprav veselimo. Od nikogar zavisni, od vseh onih, na katere smo trdno upali pušeni na cedilu, si moramo sami utirati pot v življenje. Da ne bomo pri tem delu orokavičeni je jasno. Borba na vse strani nas bo ojačila, opogumila in še trdneje povezala. Z doslednostjo se bomo zgradili v borbe s fanatično vero v uresničitev naših hotenj.

Ni dvoma, da ubira naša politika čudna pota. Tudi smo si na jasnem, da ne koraka z duhom časa in je že do sedaj napravila krepak korak nazaj. V položaju kot smo v Jugoslaviji danes, so bili v Nemčiji in Italiji pred sto leti. Tudi ondi se je prvotno peščica idealistov bila za združitev vseh razcepljenih kneževin, narodičev v enotno, močno državo. Naravno je, da več ljudi skupaj več pomeni in zaleže kot en sam. Pravijo tudi, da je zgodovina najboljša učiteljica. Pri nas tega ne verjamejo ali pa so tako trdih butic, temveč so vsakdo ravna po svoji glavi, po trenutni koristi ali podpori onstran meje.

Mesto jugoslovenskih udruženj, smo za hrvatskimi učakali rojstva srbskih in v najnovejšem času tudi slovenskih klubov.

Vse to se nemoteno širi. Nato še čuješ trditve, da se vodi prava jugoslovenska politika.

Mi, jugoslovenski omladinci trdno verujemo v naš končni uspeh. Verujemo neomajno da bo ideja, ki je prestajala krvave preizkušnje na Dobruđi, Kajmakčalanu, za katero so pretrpeli idealisti v avstrijskih ječah, ideja, ki ji je posvetil vse svoje življenje naš nesmrtni Vodja, blagopokojni kralj Aleksander, in za katero se je žrtvoval, zmaga la, ker zmagati mora!

V znamenju brezkompromisnega Jugoslovenstva bomo usmerjali naše delo v bodočnosti!

IZ UREDNIŠTVA

Opozorjeni od prijateljev, da je tednik »Slovenija«, katerega urejuje človek, ki je do sedaj že nekajkrat spreminil svoj »svetovni nazor«, v svoji zadnji številki priobčil napad na nas, smo kupili to številko (kar izrecno poudarjamo, da bo »slavna« uprava vedela, kdo je kupil to edino številko) in prebrali članek, da eventualno nanj odgovorimo. Ali na tak neinteligenten način kot »Slovenija« ne moremo pisati niti kadar smo pijani. Naše osebno dostojanstvo nam ne dovoljuje spustiti se na nivo, ki bi odgovarjal nivoju omenjenega napada. Če je »Slovenija« res branilec slovenske kulture, potem s to kulturo stoji slabo, to je vse, kar odgovarjamo temu žalostnemu tedniku, »Slovenija« imenovanemu.

Duh Balkana

(Nadaljevanje in konec)

Veličastna duhovnost, veličina vzoda in poznejšega helenizma, neizbrisni sledovi osvajačev, bojevitih in žilavih plemen vse to je bilo, ali vse to ni moglo izginiti. Tukaj se je oblikoval nov človek — balkanski človek. Pet stoletij je bil ta preizkušen v najstrašnejšem ognju. Ali je zapad sploh kdaj pomislil, kaj pomeni prelivati nepretrgoma kri in živeti v najhujšem ognju skozi pet vekov, in končno vzleteti kot ptič feniks?

Planinski, gozdnati in večni Balkan! Zibelka Evropske zgodovine in duhovnosti, zibelka slovanske prosvete! Z Balkana je prišla svetloba. Tu so bile utvarjene in utemeljene filozofije in znanosti; od tod je prišla tudi naša državnost. Tu smo šele začeli ustvarjati, tu se je učil zapad. Ni sramota biti Balkanec, ker Balkan nima ničesar, česar bi se moral sramovati pred zapadom.

Bežati na zapad in odvracati poglede z Balkana? Kdo naš sploh sprejema na zapadu in ako nas sprejema, kako nas sprejema? Zapad je nevhvaležen — to je ena njegovih vrlin, katere se Balkan ni mogel nikdar naučiti. Kadar da Balkan besedo, potem jo bo tudi držal; ena arnautska »besa«³ več velja, kot vsa zapadna javna varnost. Zapad ni mogel nikdar razviti pojma čojstva, medtem ko je bil Balkan sposoben to storiti do duhovnega heroizma. Zapad je gradil gotske katedrale, dal renesanso, ustvaril barok in rokoko, medtem ko so se naši pradedje skrivali po svojih kolibah in se tu dogovarjali in molili k Bogu, ter do skrajnosti branili črto, za katero je bil zapad varen in miren.

Nepismeni, nekulturni, divji Balkan! Balkan, ki je dal pismenost, kulturo in uglašenost! Zapad se je navadil priznati samo ono, kar trenutno obstoja. Izmisli si je, da je merilo kulturnosti količina uporabljene mila, da bi ga tako čim več prodal. Proglasil je prikrto prostitucijo renesance in ancien regim za uglašenost, a našo patrijarhalno moralo za divjaštvo. K nam je pošiljal mešetarje in prodajal odpadke, jedro pa hranil za sebe. Balkan je razdal svojo duhovnost, da je zapad okrasil svoje dvorane, iz katerih nam je od časa do časa vrgel kako drobtino. Veliki in silni Balkan je moledoval pred vrati zapada, njegovi sinovi še danes beže na zapad, da nam prinesejo nova razočaranja, ker ne morejo spoznati zapada, ko so pozabili svoj vzhod, svoj stari Balkan.

Balkan, veliki neizčrpni razsadnik naše moči, ki se večno obnavlja. Dinarški in balkanski človek so bitja, v katerih je sintetizirana vsa balkanska preteklost, v katerih so ohranjene vse odlike onih najboljših, ki niso izginili brez sledu. In besednjak dokazuje, kje smo se učili in odkod smo dobivali pojme; ustvarili smo zlitino, katero svobodno in s ponosom lahko nazivamo balkansko. Ustvarili smo svoj poseben nazor o svetu in svojo posebno moralo. Nismo pozabili niti Boga, niti duha, ker je Balkanec duševno globlji kot zapadnjak; čuden in poseben svet smo, zato nas zapad ne razume.

Nas še vedno gledajo kot eksotičen pojav. V dobi romantike so nas vzljubili radi narodnih pesmi, katerih vsak verz smo zalili s krvjo; danes to ni več zanimivo, a ostal je stari glas, da nosi Balkanec v žepu bombo in v zobeh nož. Za zapad je to seveda eksotika in divjaštvo. Ponosni zapad, ki danes sam sebe razkrajja, ki v plamenu topov in bomb izginja tam, kjer je bil največja čast.

Balkan, prepuščen sam sebi, si je znal priboriti ono, kar mu pripada. Kje smo se učili ljubiti svobodo? Ne na zapadu, temveč tu v naših balkanskih gorah in gozdovih.

V sedemdesetih letih, pred nevesinjskim uporom, je stal Hercegovac Toma Vukomanović pred vrati nekega konzula

lata v Dubrovniku. Mimo je šel Stevan Zimanjić, eden hercegovskih vojvod, in ga je vprašal: »Kaj čakaš tukaj?« Toma mu je odgovoril: »Prišel sem, da potolim temu konzulu radi gorja, ki nam ga prizadajajo Turki.« Stevan mu je dejal: »Pojdi, Tomo, v gozd in naj konzul ti t e b e iščejo, kajti če jih boš iskal ti, ne boš mogel nikdar več stresti jarma z ramen!«

Tako se je osvobajal Balkan, tako se je ustvarjala naša svoboda in tu je nastala naša največja vrlina — čojstvo, humanizem, junaštvo in plemenitost duha. Balkanec je junaški in duševen človek.

Naše balkanske kamenite bajte so zgrajene na ostankih davnih carstev, na naših poteh so se križale civilizacije starih svetov, mi smo dediči neizmernega bogastva in duha neizmerne globine. Nam je treba samo zajeti, pa bo naše prgišče polno. Vsak naš kamen je zgodovina, vsaka plast zemlje ena preteklost, ena civilizacija. Vse to stoji pred nami tu na Balkanu, s katerega bežimo in iščemo zatočišča na zapadu, ki je proti nam tako skop. Balkan, koliko tvojih sinov se je tebi izneverilo in kolikim zvonec danes te naše besede smešno! Brskajo po zapadu in pobirajo po izčrpanih njivah, ker ne vidijo bogastva, ki je skrito v našem balkanskem duhu. Ko gredo na zapad, prikrivajo, da so Balkanci, padajo pred mešetarji zapada na kolena, kakor pred bogovi in se klanjajo kakor derviši. Veliki zapad pa prejema od nas vse, a nam tako malo vrača. Tisoč let smo zaman gledali na zapad, tisoč let so trajala naša razočaranja — zapad je bil proti nam neiskren in skrival svoje zaklade, da bi nam bili čim težje dostopni. Njegova duševnost ni altruistična — na zapadu je ustvarjen silen egoizem. Balkanci smo ljudje, ki

vse razdajemo in dajemo »beso« celo svojim krvnikom.

Čas je, da se obrnemo k Balkanu, da se od njega učimo, da se sicer ne odrečemo zapadu, vendar da dvignemo dostojanstvo balkanskega človeka na višino, ki mu gre. Ponosni moramo biti na same sebe, če hočemo, da nas spoštuje tudi zapad. Ne smemo hoditi tja kot prosjaki, temveč kot enakovredni.

Četrti prepoved človeštva prihaja z Balkana. Na vrsti je balkanski človek, zato pomeni odrekanje se balkanstvu strahopetstvo, neznačajnost in nevernost v moč svoje lastne osebnosti in v sposobnost biti aktivna edinica v velikem dogajanju, ki ga že danes predvidevajo objektivni duhovi ne samo Balkana, temveč tudi zapada in ki ga imenujejo četrti prepoved — balkansko ero človeštva.

Materijalistični zapad in duhovni vzhod — Balkan — sta vezana drug na drugega. Balkan je nosilec bratskega miru in tolerantnosti, humanizma, čojstva in junaštva — njegovi ideali so človeški, da ponovno vključijo vsej krivici da zapadu ono, kar je ustvaril v svoji osamljenosti, da ublaži vse ostrine, katerih je zapad poln.

Blesavost

Hvala lepo g. Milanoviću da je prinašal novu temu koju će moći da glode naša javnost opet dva meseca (računajući dvadesetčetiri sata na dan). Dobija li »Zbor« pomoć sa strane ili ne dobija? To je najvažnije pitanje kod nas, sva druga smo zbrinuli — kapu možemo da nakrivimo.

Kako stoji stvar sa demokratijom, klerikalizmom, socializmom, komunizmom, zemljoradničkim pokretom — jesu li to kod nas sve autohtoni pokreti? Ili da, možda, nemaju neke male, o, dakako, sasma male vezičice sa sličnim

pokretima na strani? Ne dobijaju li svi ti pokreti od svojih inostranih istomišljenika pomalo i materialne i moralne pomoći? Ili, vraga, da ne dobijaju toliko im je potrebno da žive jer bez te pomoći ne bi mogli uopšte da opstanu?

Za nas je mnogo važnije pitanje da li je blesavost kojom se ispituje »afera« »Zbora« naša originalna tvorevina ili je, da j bože, uvoz sa strane. Nadamo se iz sveg srca da je potonje slučaj jer bi nam teško padalo kada bismo morali utvrditi da našu javnost mogu da uzbude toliko prirodne stvari kao što su to da pokrete koji su negde imali uspeha prihvataju i u drugim zemljama. Naravno da fašizam »nije artikal za izvoz«: ideje uopšte nisu artikli za izvoz koji bi se spakovali u vreće i prevozili preko granice. Ali, isto tako, ideje i pokreti koji su u istoriji imali uspeha, nikada nisu ostali monopol onih koji su se njima prvi poslužili. Potpuno je razumljivo i pomoć koju takvi pokreti pružaju jedan drugome na teritorijama različitih država. To je i dosada bilo razumljivo za sve pokrete koje smo naveli na početku: a, molim, za fašizam to ne pika! Sovjetska Rusija može da troši milijune na podržavanje komunističke stranke i to najviše na one koje rađe ilegalno. Nemačka, međutim, ne bi smela da pomaže dozvoljenu stranku koja, u svom delokrugu, ima iste ciljeve kao nacional-socializam... a zašto ne? Zato što se to ne dopada »demokratskim« elementima! Čini nam se jako da se pod tim imenom u poslednje vreme vrši naročita koncentracija; pored komunista, koji su već davno, kao što je poznato, »ubedeni demokrate«, danas se u tom logoru prikupljaju i nasledno opterećeni blesani. Samo, izgleda da je to, konačno, uvidela već i naša zavedena i napačena javnost.

Zagreb

—sta.

50-letnica
dr. A. Zalokarja

Poziv novega pokolenja ruske emigracije

vladam in narodom vsega sveta

Rdeča psihoza vlada na svetu. Med slavo-spevi Sovjetski Uniji uslišite glas ruske mladine, ki je med vami zrastle, med vami vzgojena in pri vas usvojila načela humanosti in človekoljubja.

Ne glede na to, da že dve desetletji gleda človeštvo ravnodušno na največjo tragedijo velikega naroda, ni še omajana naša vera v njegovo humanost.

Iz Rusije se ne sliši sedaj grmenja topov in pokanja strojníc, in vendar se tam bije stalen boj, ki zahteva dnevno tisoče žrtev. Pogosto prihajajo sem vaši in naši rojaki, pripovedujejo skoro z istimi besedami o strahotah, ki se vršijo tam, — nihče jim ne verjame. Boljševiški propagandi se je posrečilo uveriti človeštvo, da je v Rusiji vse v redu.

Svesti smo si naše odgovornosti, kakor tudi težav, ki nam bodo na poti, in vendar dvigamo svoj glas. Ne delamo tega zato, da pride mo na »politično površino«: nedostojno je sinov Rusije, delati si politično karijero na račun njenih muk. Ne vstajamo v zaščito stare Rusije; če so bili njeni grehi veliki, jih je poplačala stokrat.

Hočemo da nas čujete v imenu priprostega ruskega ljudstva, v prid katerega je bila baje izvršena revolucija in katero kljub temu sedaj največ trpi.

Hočemo, da čujete naš glas, toda ne smemo zahtevati, da nam slepo verjamate.

Ali se more verjeti, da je zahtevala lakota dvajset milijonov življenj; da je v koncentracijskih taboriščih več kot 6 milijonov sužnjev; da jih je še toliko v ječah in pregnanstvu; da tavajo po deželi milijoni brezdomnih otrok; da more lakota izpremeniti civilizirane ljudi v ljudožrce?

Ali se more verjeti, da izkorišča socialistična država delavce — može, žene in otroke — tako, kakor se ne bi upal noben kapitalist; da je zatrto tam svobodno strokovno gibanje; da živijo delavci v slovitem Donskem bazenu in ob Dnjepru v podzemeljskih bajtah?

Ali se more verjeti, da zatre država vstaje gladojočih kmetov s plinskimi bombami?

Ali se more verjeti, da se vse to godi z ljudmi, ki so jim zapeljivci obljubljali raj na zemlji?

Ne, temu se ne more verjeti! Zato tudi ne zahtevamo da nam verjamate.

Hočemo le da se sami prepričate, da sami pogledate v to mučilnico.

Položaj je resen. Ruski komunizem idejno požira samega sebe. Razočaral je svoje najvestejše pripadnike, in njemu so ostali zvesti samo tisti, katerim ni več vrnitve s poti zločinov in krvave tiranije. A tudi ti se zavedajo, da je za njihovo rešitev ostala le edina pot — svetovna revolucija. Zato narašča njihov pritisk na Evropo. Mnogo ljudi naseda njihovi propagandi.

Milijoni zapeljanih verujejo, da se v Sovjetski Uniji gradi boljši, pravičnejši ustroj življenja. Odprite jim oči! Pošljite tja ankete komisije, ki pa naj ne gledajo »potenkinove vasi«. Naj bodo to nepristranski in ne-strankarski ljudje, ki govorijo rusko.

Zahtevajte od sovjetske vlade jamstvo, da se jim dovoli: 1. svobodno potovati po državi, 2. vpraševati kogarkoli in kjerkoli, 3. obiskati vsa koncentracijska taborišča in prisilne delavnice, 4. svobodno fotografirati.

Vlada bo dala to jamstvo, če nima kaj za skrivati. Ako ga ne bo dala, pomeni, da laže njena reklamna propaganda.

Dvigamo naš glas, čeprav vemo, da smo že marsikje nezaželeni gostje. Toda povedati vse to ni samo naša dolžnost do bratov v Rusiji, temveč tudi do naših prijateljev v inozemstvu, s katerimi nas veže iskrena ljubezen, ter do vsega kulturnega človeštva, katero preživlja kritično dobo svoje zgodovine. Odzvati se našemu pozivu je vaša dolžnost do domovine, do bodočnosti vaših otrok.

Izvršni odbor

Nacionalno-Delovne zveze
Novega Ruskega Pokolenja

V teh dneh je dopolnil pedeseto leto naš odličen zdravnik in javni kulturni delavec. Jubilej g. primarija dr. Alojza Zalokarja je praznik enega najizrazitejših predstavnikov našega nacionalnega in naprednega intelektualstva. S pogoji za mnoge važne vloge v političnem življenju se je omejil jubilar prvenstveno na človekoljubno udejstvovanje, katerega je z globoko zavestjo odgovornosti, oslonil na visoko strokovno naobrazbo. Še iz časov visokošolskega življenja privzgojeni gon in široka razgledanost v znanosti, filozofiji in literaturi pa sta ga usposobili in silili, da je ves svoj skromno odmerjeni prosti čas z izredno požrtvovalnostjo, plodno izkoristil v nacionalnih kulturnih društvih in publicistiki.

Ko proti volji pedesetletnika priobčujemo iz občutene dolžne pozornosti te kratke vrstice, ni naš namen, da narišemo še nezaključeno podobo mladostne osebnosti, ki si bo s svojim tvornim in neumornim delom gotovo začrtala v lice še mnoge markantne poteze i na strokovnem i na nacionalnem kulturnem polju. Naš namen je drug. Mi mu hočemo izraziti samo priznanje, hvaležnost in spoštovanje mladine, kar more biti vsakemu javnemu delavcu gotovo eno najlepših in najvrednejših zadostženj za vse zatajevanje in ves trud. Gospod primarij dr. Zalokar spada med tiste redke, ki so si ohranili nedeljeno vero in zaupanje mladega človeka tudi v tem razdvojenem in negotovem času, ko so že padle ali se vsaj zamikajo mnoge avtoritete našega javnega političnega in kulturnega življenja.

Če nismo mogli upoštevati želja gospoda primarija, da bi šel ob tej priliki neopazno mimo nas, ga prosimo oporoččenja. Z željo, da bi še dolgo z dosegdanjo naklonjenostjo v besedi in dejanju stal ob naši strani, smo mu hoteli, če drugega ne, vsaj to napisati v album ob srečanju z Abrahamom.

³ »besa«. Častna beseda, ki se da med arnautskimi plemeni in tujei in katera zavezuje ta plemena do absolutne zaščite tujcev, celo v življenjski nevarnosti.

O španski vojni, fašizmu in našem časopisju

Malaga je padla. To je bil po mnemju strokovnjaških opazovalcev in poznavalcev španske državljanske vojne odločilni dogodek. General Franko stoji pred zmago. Vojna sreča se je obrnila na njegovo stran, česar ni mogla zatajiti niti »vlada« v Valenciji in njej naklonjeno svetovno časopisje ter od njega zavisno lokalno časopisje, niti ogromna lažna propaganda, ki je dan na dan polnila časopisne stolpce s simpatičnimi članki o vladni vojski oz. njenih milicnikih in s tem zavajala javno mnenje. Dejstva govore. Španija bo Frankova.

Za nas je bilo že v začetku vojne jasno, kolikšen pomen ima, in to ne samo za Španijo, ampak za celo Evropo. Zato ni bilo za nas vprašanja, na kateri strani so naše simpatije, na strani generala Franka ali na strani takozvane legalne vlade.

Bili smo takoj na začetku prepričani, da se bori Franko za pravično stvar.

Vemo, da bo padlo na nas nebroj očitkov in da bodo naši preljubni prijatelji imeli vse polno protidokazov, da je naše stališče nepravilno, n. pr. da smo fašisti (kdo danes že ni fašist?).

Eno vendar priznamo! Ako bi bilo merodajno za naše simpatije to, katera izmed bojnih strank v Španiji postopa milejše in bolj humano, potem je jasno, da svojih simpatij ne bi izkazovali niti eni niti drugi stranki. Okrutnost, s katero se vodi sedanja vojna v Španiji, je vredna obsodbe. Tu ni boljše niti ena niti druga stran. To je pač posebnost Špancev, njihovega temperamenta, narave in morale. S tem pa še ni rečeno, da ne bi mogli in smeli biti na strani španskih nacionalistov. Tu gre za načela, radi katerih se vojna vodi. In to je razlog, vsled katerega smo na strani španskih nacionalistov. Kot nacionalisti ne moremo drugače. Želimo Španiji, da bi se razvijala in da bi bila močna prav tako, kakor to želimo in delamo ko se borimo za procvit naše države in našega naroda.

Očitek, da smo »fašisti« nas ne vznemirja, ker vemo, da beseda fašist pravzaprav nima jasne vsebine in da je to le psovka, ki je nujen izraz politične nestrpnosti naših »prijateljev«.

Vkljub temu smatramo potrebno, da se pomudimo pri fašizmu. Odklanjamo, kar je pri njem negativnega. Priznamo pa njegov ogromni pomen in misijo. Pri vsej svoji slabosti, ki jo je zlasti izkazal na zunaj, da je prinesel velik nemir in dvom v mirno bodočnost Evrope, moramo priznati, da je izvedel ogromno delo, in sicer prepoved onih narodov, ki so se oprijeli njegove ideje. Anacionalni liberalizem in internacionalni socializem oz. komunizem sta že preti, da razkrojita in uničita evropske narode (primer Italije, Nemčije, Grčije...)

In tu ima toliko napadov fašizem zaslugo, da je obnovil nacionalno in domovinsko čustvo. S tem je rešil evropsko kulturo od propada

in barbarstva, ki bi ga prinesla s seboj komunizem in liberalizem.

Jasno je, da nismo absolutni pristaši fašizma, kakor nas klevetajo naši »prijatelji«. Odklanjamo politično nestrpnost, ki jo je uvedel fašizem in ki je tudi pri nas že pognala korenine in rodila bujne sadove. Smatramo pa, da je fašizem manjše zlo, kakor barbarski komunizem.

Tega niso uvideli oni, ki so poklicani, da vzgajajo in vodijo javno mnenje. Ako so pa spoznali to preprosto resnico, jo niso hoteli priznati javno in jo uporabiti radi malenkostnih in kratkovidnih političnih računov.

Tako se je zgodilo, da je naše časopisje tendenčno in nepravilno poročalo o poteku španske vojne. Zapeljano od lokalnih političnih borb ni moglo drugače kakor da je preneslo isto merilo na španske politične zadeve in

da še danes motri evropsko politično situacijo z ozkogrudnega in zaslepljenega provincialnega stališča.

Sicer je to poglavje zase in ni tu mesta, da o njem razpravljamo. Predvidevamo pa posledice, ki morejo iz tega nastati in pred njimi opozarjamo vse one, ki imajo v tej stvari kaj odločilne besede in vpliva.

Da se vrnemo na špansko vojno! Za nas je stvar bila od vsega početka jasna in pri tem nismo mešetarili s svojimi načeli. Upamo, da se bo španska vojna kmalu zaključila in da bo po njej španski narod mirno in neodvisno delal za svojo bodočnost.

Cesarsko-kraljevi...

Stare nekdanje veličine počasi umirajo. Vsem onim, katerim so vzori, se krči ob taki priliki srce, posebej še zato, ker današnja mladina nima več pravega razumevanja za vse to, kar je bilo. Najbrže ne veste, da je umrl 30. decembra 1936. na svojem ogerskem veleposestvu Altenburg, 80-letni avstrijski nadvojvoda Friderik, ki je bil med svetovno vojno vrhovni poveljnik avstro-ogerske armade. Da ne bi ta dogodek, ki je presunil vse avstro-ogerske legitimiste, ostal neopažen v slovenski javnosti, je »Slovenec« v svoji številki dne 30. januarja 1937. objavil daljši nekrolog. Ne moremo ga sicer priobčiti v celoti, vendar bomo posneli par važnejših mest. »Njegov oče je bil nadvojvoda Karol Ferdinand, drugi sin nadvojvode Karla, slavnega zmagovalca pri Aspernu. Nadvojvoda Albrecht, ki je umrl leta 1895. in ki je l. 1866. pri Custozzi premagal Italijane, pa je bil stric rajnega nadvojvode. Ko nas »Slovenec« tako lepo uvede v genealogijo avstrijskih nadvojvod (pravili so jim tudi erhercog) pa nam še pojasni, da je mladi Friderik »kar naglo prehodil različne vojaške stopinje in že leta 1889. je bil poveljujoči general 5. armadnega zbora v Požunu.« Veste, to je Bratislava, v nekdanjih dobrih časih pa so pravili Požun, po slični ogerski spakedranci imena tega slovaškega mesta. Ko je pa Friderik s 33 leti postal general, pa še ni bilo konec njegovega napredovanja. Med svetovno vojno je postal, zato ker je bil najstarejši armadni nadzornik, vrhovni poveljnik vseh vojaških sil monarhije. Bilo pa je po »Slovencu« njegovo vrhovno poveljstvo med vojno bolj navidezno. Kljub temu pa je Avstrija vojno izgubila in nadvojvoda Friderika vidimo v Švici. »Črez tri leta se je preselil na Oggersheim, kjer je odlejal življenje v upravi svojih dveh obširnih veleposestev, ki sta mu še ostali od neizmerne dediščine po svojem stricu nadvojvodu Albrechtu. Rajni nadvojvoda Friderik je imel nekoč 154.672 hektarjev zemlje v 55 ekonomskih okrajih, 144 majerij in 45 gozdarskih revirjev.« Ker pa je nadvojvoda svojčas zamudil priliko, da bi bil svojo velikansko bogatijo zapustil za kake kulturnoverske ustanove, je žalibog vsled agrarnih reform skoraj vse izgubil. Kljub temu, da je žalibog skoraj vse izgubil, pa bo njegov dedič, kakor piše »Slovenec« njegov sin Albrecht.

Mislamo, da bi bil vsak naš komentar odveč in nepotreben.

Vprašam: kdo je, ki se je povzpел najvišje? Kajti jaz se hočem povzpeti še višje.

Walt Whitman.

Zagrepčanin o ljubljanskim prilikama

Primili smo ovo zanimljivo pismo koje objavljujemo bez ikakve izmene i bez komentara.
— Op. ur.

Prvo sam se iznenadio kada sam video s kim se vi tamo morate boriti. Doduše, imamo i mi, ovde u Zagrebu, fanatika sa kojima borba nije laka ali čovek od ugleda će se, ipak, čuvati da ne postane poznat kao pronsansirani frankovac. Kod vas, međutim, u katoličkom logoru kao da je znak pravovernosti kada čovek divlje mrzi sve ono što nije klerikalno. Ja sam dosada mislio da u toj vašoj borbi ima bar nekog traga tamjana ali sam se uverio da toga nema: »vrag« se i kod vas progoni bez tamjana...

Ali, više nego to me je iznenadila činjenica da nacionalisti u svojoj borbi ne mogu računati na podršku bilo kojih velikih novina izuzev u lokalnom »traču«, a taj se, kao što sam primetio, vodi više iz tradicije. Ne bi imale novine šta da pišu kada ne bi mogle da razvesele svoje čitaoce kakvom novošću iz logora »liberalaca« odnosno »klerikalaca«... Ali, u ideološkoj borbi su nacionalisti usamljeni. Rekli su mi da u Ljubljani postoje dva nacionalna dnevnika: »Jutro« i »Slovenski Narod«. Neobično sam se prenerazio (to je najbolji izraz) kada sam ih izvesno vreme sistematski čitao. S moje strane, ne mora niti nacionalista da bude pristalica generala Franka: ali, normalan čovek će očekivati da će »nacionalan« dnevnik, u tom pitanju, biti bar objektivan. Međutim, ono što o Španiji donosi »Slovenski narod«, mogao bi donositi i svaki komunistički list — a i donosi jer »Narod« citira skoro samo takve. To još nije sve. Oba ova »nacionalna« lista prosto se utrkuju koji će doneti više oduševljenih vesti o »napretku« Sovjetske Rusije. Kada se zna kako, ustvari, izgleda taj »napredak« i ko proizvodi te vesti, mislim da će se razumeti kada velim da sam bio preneražen ovakvim postupanjem »Jutra« i »Slovenskog naroda«. Propaganda za SSSR sprovodi se tačno prema uputama Kominternu: obično su to male vesti na zabavnoj i »poučnoj« strani, bez ikakve tendence naoko — a ko bi takvu tendencu i smeo pretpostaviti na takvom mestu! — i verujem da deluje baš zato. Govorio sam sa nekim mojim prijateljima u Ljubljani o tome pa su slegli ramenima: »Nije ništa novo što vi tu nama pričate, to mi već odavno znamo. Ali, mi, mladi, ne možemo u tim listovima plasirati ni svoje najskromnije članke a kamoli da možemo uticati na održanje pravca.« U tom pogledu sam bio svedok neverovatnih stvari. Pre izvesnog vremena je »Jutro« donelo novelu mladog pisca: iako među mladim nacionalistima ima veoma talentovanih književnika, »Jutro« je donelo novelu — poznatog komuniste, večitog bukača na svih univerzitetskim demonstracijama! Da bi stvar bila još lepša, treba napomenuti da nekoliko mladih nacionalista nalaze izvesnu zaradu radeći kod — klerikalnog »Slovenca«! Apropos »Slovenec«: možemo se smeјati njegovim velikim naslovima preko cele prve stranice kojima se »katolički narod« obavestava — da je sveti otac papa ozdravio ili, možda, da ima kijavicu, moram priznati da mu ne mogu poreći doslednost: bez obzira na napredak, na mišljenje sveg ostalog sveta ili na bilo šta drugo, on donosi samo onakve vesti, ili bar samo u takvom obliku, koje su u skladu sa njegovom ideologijom. Dobro bi bilo kada bi se i drugi listovi, u pogledu te doslednosti, ugledali na njega.

Priznajem, da sam dosada, kao i većina mojih prijatelja, mislio da je vaša borba mnogo lakša jer da raspolazete i pomoću velikog dnevnika. Ali, danas vidim da je vaša borba možda još i teža nego naša jer ne patimo toliko koliko vi usled provincijskog duha. Meni se, naime, čini da su ovakve prilike kao što sam opisao moguće samo u sredini gde se svaki pokušaj koji bi hteo da unese

novog shvatanja tumači kao bogohulnički napadaj »današnje« omladine na časne starine koje su tabu. Jer, ne mogu da verujem da ovo sve omladina može mirno da gleda ako već, iz te provincijske težnje da se po svaku cenu očuva »vodeći nacionalni dnevnik« — koji već davno nije više nacionalan, široka javnost mirno gleda njegov današnji pravac. Meni se čini da je nacionalnom logoru u Dravskoj banovini potreban dnevnik koji će svoj zadatak ispunjavati i drukčije nego beskonačnim i jalovim polemikama sa »Slovencom«. Više nacionalnog duha u celom listu i manje lokalne polemike!

Zagreb

Marko Žuč

BRZOJAVNA RAZREŠITEV

Brzobjavno je bil razrešen službe br. Miloš Prelog, mestni učitelj v Celju. Navada je, da se učitelj ne razreši, dokler ni prišel zanj namestnik. Na mestni narodni šoli v Celju, kjer je br. Prelog služboval, manjkajo tri učiteljske moči. V dveh skupnih razredih se tlači mladina, ki pripada ločenim razredom. Brat Prelog je službeno izvrstno kvalificiran, je podnačelnik Sokolskega društva v Celju in ima prednjaški izpit ČOS in SKJ. Premeščen je v gorsko vas Svetje nad Celjem.

(Celjska »Nova doba«, 12. II. 1937)

TUDI KVALIFIKACIJA!

Občina Sv. Štefan pri Šmarju je razpisala mesto občinskega delovodje. Prednost imajo organisti.

SVETOVNA DEMOKRACIJA

Nekako ob istem času so vlade Francije, Anglije in Japonske odobrile prave astronomske številke za svoje oboroževanje. Kaj pravi svetovna »demokracija«? Naslednje: Francija se mora oborožiti, ker se tudi Nemčija oborožuje; Anglija se oborožuje, da bi ohranila svetovni mir; a Japonska se oborožuje, ker jo sili v to njen nenasitljivi imperializem. Naš komentar: »o!«

GVOZDENA DOSLEDNOST

U Zagrebu je osnovano deoničarsko društvo »Technische Union«. Članovi upravnog odbora su vodi zagrebačkog »Zbora«. Jedan član statuta određuje da se deo čistog dobitka ima upotrebiti za pomaganje omladini »Zbora«. Akcion kapital iznosi 500.000.— dinara. Na predsednika i ostale članove uprave otpada 50.000.—. Ostatak od 450.000.— na g. Danića. G. Danić se ranije zvao Diamantstein i otedeo je dve godine zatvora zbog učestvovanja u pripremanju komunističkog prevrata posle ujedinjenja.

KAKO MALI ĐOKICA ZAMIŠLJA STANJE NA NASIM UNIVERZITETIMA

Povodom našeg prošlog uvodnika, gde smo uzgred pomenuli i stanje na našim univerzitetima, primili smo strašno uzrujano pismo nekog našeg »prijatelja« iz Zagreba u kojem nas »obaveštava« o »pravom stanju«. Evo kako to izgleda. U Beogradu: »Tamo vode riječ demokrate Davidovičevi, pa u novije vrijeme nešto JRZ i marksisti. Ono drugo su sve manje grupice.« U Zagrebu: »je većina starčevićansko. (ili ako hoćete frankovačko-) klerikalna — pa HSS i SDS uz neke važne jugoslavenske (Jeftićeve) grupice.« U Ljubljani »igraju glavnu ulogu pristaše Korošeca (SL stranka) i propala stranka JNS ili jugoslavenski Jeftićevi...«

Vidiš, vidiš, a mi smo to sasvim drukčije zamišljali... Ništa zato. Ko se na vreme pokaje, pola mu se prašta. U svakom slučaju, najlepše zahvaljujemo ovome lafu na dragocnim informacijama.